

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ”
(для бакалаврів)**

МАУП

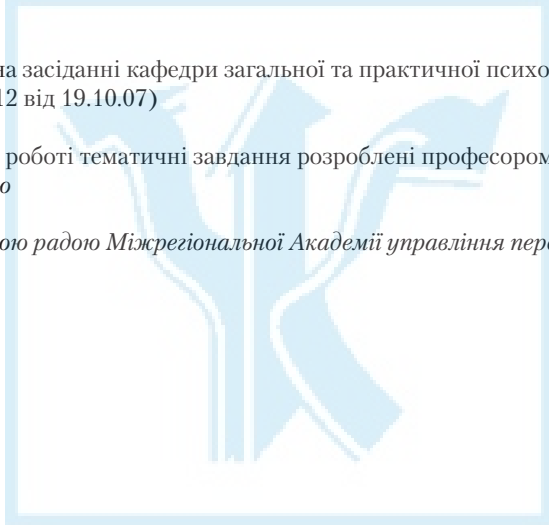
Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

Підготовлено доцентом кафедри загальної та практичної психології
О. Л. Шопшею

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 12 від 19.10.07)

Використані в роботі тематичні завдання розроблені професором МКА
О. Л. Туриніною

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Шопша О. Л. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Вікова психологія” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. – 31 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, зміст самостійної роботи з дисципліни “Вікова психологія”, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів з курсу “Вікова психологія”, складені відповідно до програми вивчення дисципліни, які передбачають підготовку відповідей на контрольні питання та завдання, а також розв’язання проблемних ситуацій і творчих завдань.

Мета самостійної роботи — закріпити теоретичні знання студентів у межах програмного змісту дисципліни, розвинути у них вміння застосовувати ці знання при аналізі конкретних психологічних феноменів та ситуацій.

У результаті навчання за курсом студенти повинні *знати*:

- основні підходи вчених до предмета вікової психології;
- основні етапи розвитку вікової психології в онтогенезі та соціогенезі;
- основні етапи психічного розвитку і формування особистості у зв’язку з віком — протягом онтогенезу людини від народження до старості;

вміти:

- самостійно працювати;
- вивчати наукову літературу;
- об’єктивно оцінювати структурні зміни, новоутворення, що формуються з віком у психіці та діяльності людини, знаменуючи собою переходи до все нових ступенів розвитку;

ознайомитись:

- з історією вікової психології;
- з основними проблемами психічного розвитку та формування особистості у психології;
- з розвитком вікової психології в Україні;

засвоїти:

- предмет вікової психології, її завдання та принципи;
- основні етапи становлення та психічного розвитку людини від народження до раннього юнацького віку.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	
1	2	3
	Змістовий модуль I. Вікова психологія як галузь психологічної науки	
1	Предмет, завдання вікової науки	4
2	Виникнення і розвиток вікової психології	4
3	Методологічні принципи і методи вивчення вікової психології	5
	Змістовий модуль II. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки	
4	Психічний і особистісний розвиток людини	6
5	Основні теорії психічного розвитку дитини	6
6	Рухливі сили розвитку психіки	6
	Змістовий модуль III. Психологія дошкільного дитинства	
7	Початок психічного життя	6
8	Психологія немовлячого періоду	6
9	Ранній вік	6
10	Психологічні особливості дитини дошкільного віку	8
	Змістовий модуль IV. Психологія молодшого школяра	
11	Психологічна характеристика розвитку молодшого школяра	6
12	Розвиток пізнавальних процесів молодшого школяра	8
13	Формування особистості дитини в молодшому шкільному віці	8
	Змістовий модуль V. Психологія підліткового віку	
14	Загальна характеристика ситуації та особливостей розвитку підлітків	8
15	Розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці	6
16	Провідна діяльність підлітка	6
17	Акцентуації в характері підлітків	6

1	2	3
	Змістовий модуль VI. Психологічні особливості юнацтва	
18	Загальна характеристика ранньої юності	8
19	Розвиток пізнавальної сфери у ранній юності	8
20	Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери особистості у період ранньої юності	8
21	Особливості спілкування у ранньому юнацькому віці	6
Разом: 135 год		

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ з дисципліни **“ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ”**

Змістовий модуль I. Вікова психологія як галузь психологічної науки

Тема 1. Предмет, завдання вікової науки

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти можуть звернути увагу на особливості становлення предмета вікової психології – галузі науки, що вивчає закономірності психічного розвитку людини на різних етапах її індивідуального життя. В процесі вивчення рекомендованої літератури варто звернути особливу увагу на різноманітні теоретичні підходи щодо сутності та особливостей вікового розвитку людини.

Словникова робота: предмет вікової психології, принципи психологічної науки, принцип детермінізму, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип розвитку.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте предмет вікової психології.
2. Які групи соціально-психологічних явищ вивчає вікова психологія?
3. Які завдання вирішує вікова психологія?
4. Яке місце займає вікова психологія в системі психологічних наук?
5. Що таке “вік” з психологічного погляду?
6. Схарактеризуйте принципи наукового вивчення вікового розвитку.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. У зошитах для самостійної роботи дайте визначення об'єкта і предмета вікової психології.
2. Галузь психологічної науки, яка вивчає особливості психічного та особистісного розвитку людини на різних етапах її життя, називають:
  - а) психологією навчання;
  - б) психологією виховання;
  - в) віковою психологією;
  - г) педагогічною психологією.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Леонтьев А. Н. Личность как предмет психологического исследования // Психология личности. — Самара: Издат. дом “Бахрах-М”, 2002. — Т. 2. Хрестоматия. — С. 165–175.

Теми рефератів

1. Предмет вікової психології
2. Проблема психічного розвитку та формування особистості в працях вітчизняних психологів П. П. Булонською, Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, Г. С. Костюк.

Література: основна [1; 6; 14; 20; 21; 29];
додаткова [1; 9; 12; 16]

Тема 2. Виникнення і розвиток вікової психології

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на зародження знань з вікової психології у стародавньому світі, розвиток ідей у середньовіччі та в епохи Відродження і Просвітництва, становлення у XIX — на початку XX ст., розвиток загальних тенденцій у другій половині XX ст., а також виникнення і розвиток вікової психології в Україні.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які уявлення про розвиток психіки людини, існували у стародавньому світі?
2. Що є спільного й відмінного між основними ідеями вікової психології в період середньовіччя та епохи Відродження?
3. Визначте ідеї психічного розвитку?

4. Як відбувалося становлення вікової психології у другій половині XIX ст.?
5. У чому полягають особливості виникнення й розвитку вікової психології в Україні?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Засновником дитячої психології вважають:
  - а) німецького філософа Альфреда Тідемана;
  - б) німецького психолога Альберта Кусмауля;
  - в) французького філософа Іпполіта Тена;
  - г) англійського ембріолога і психолога Віктора Прейєра.
2. Вставте пропущені слова та закінчить висловлювання Г. С. Костюка: “Соціалізація дитини відбувається через її _____, засвоєння _____, вростання в життя _____, через перехід зовнішніх (_____) відношень у внутрішні (_____) властивості особистості, яка розвивається”:
  - а) інтраіндивідуальні;
  - б) інтеріндивідуальні;
  - в) суспільства;
  - г) діяльність;
  - д) соціального досвіду

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 39–71.

Теми рефератів

Проблема психічного розвитку і формування особистості у вітчизняній та зарубіжній психології.

Література: основна [1; 5–7; 12; 14; 19; 20; 27; 29];
додаткова [4; 10; 12]

Тема 3. Методологічні принципи і методи вивчення вікової психології

Методичні вказівки: студенти мають засвоїти основні категорії методології психологічних досліджень, знати сутність основних методологічних принципів наукового дослідження, вміти наводити відповідні приклади їх використання в практиці організації наукового дослідження.

Питання та творчі завдання за цією темою передбачають акцентування уваги студентів на принципових особливостях різних наукових методів дослідження у психології, їх різновидів; знання ними основних правил їх застосування, сильних та слабких сторін кожного з методів, можливостей їх подолання; вимог, що пред'являються до складання запитань бесіди, анкети, інтерв'ю, їх принципових відмінностей, процедури складання програми та протоколу спостереження, експерименту.

Словникова робота: методи організації дослідження: логітюдний (метод повздовжніх зрізів), порівняльний (метод поперечних зрізів), комплексний метод, близнюковий метод, методи збирання фактичного матеріалу та опрацювання результатів дослідження, методи інтерпретації даних, загальнопсихологічні методи: спостереження, експеримент, бесіда, опитування, інтерв'ю, анкетування, тестування, проєктивні методи, контент-аналіз, метод аналізу продуктів діяльності, соціометрія.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які методи дослідження використовуються при вивченні вікової психології?
2. Основні вимоги до бесіди та анкетування, яких потрібно дотримуватися дослідникові.
3. Схарактеризуйте основні ознаки науково-психологічного дослідження у віковій психології?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Цілеспрямоване планомірне сприйняття певних явищ — це:
  - а) експеримент;
  - б) бесіда;
  - в) спостереження;
  - г) аналіз документації.
2. Стандартизовані методики у віковій психології, що мають на меті вивчення особистості як цілісної унікальної структури, — це:
  - а) опитувальники;
  - б) анкети;
  - в) проєктивні методики;
  - г) тести.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — С. 30–40.

Теми рефератів

Методи дослідження вікової психології.

Література: основна [1; 2; 5; 6; 11; 30];
додаткова [8; 11; 17]

Змістовний модуль II. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Тема 4. Психічний і особистісний розвиток людини

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на психічний розвиток людини протягом всього життя, про особливості та закономірності психічних змін, реалізацію потенціалу особистості на кожному етапі її життя. У процесі вивчення рекомендованої літератури варто звернути особливу увагу на різноманітні теоретичні основи вікової психології.

Словникова робота: психіка, психічний розвиток, філогенез, онтогенез, нерівномірність психічного розвитку, сенситивні періоди психічного розвитку, пластичність психіки, внутрішні суперечності психічного розвитку, соціальна ситуація психічного розвитку, актуальний рівень психічного розвитку, зона найближчого розвитку.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність психіки особистості?
2. Які критерії та показники використовують для характеристики особистісного та психічного розвитку?
3. Які основні класичні концепції психічного і особистісного розвитку дитини ви знаєте?
4. Які основні умови психічного розвитку?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Поясніть, як взаємопов'язані між собою розвиток психіки із середовищем та умовами життя організму. Наведіть конкретні приклади, що ілюструють цей взаємозв'язок.

2. Найсприятливіший вік для розвитку тих чи інших психічних функцій, що визначають психічний розвиток дитини, називають:

- а) пубертатним періодом;

- б) критичним періодом;
- в) сенситивним періодом;
- г) перехідним періодом.

3. Закономірностями психічного розвитку є:

- а) інтеграція, послідовність, рухомість, ригідність;
- б) нерівномірність, пластичність, компенсація, інтеграція;
- в) лабільність, інертність, активність, послідовність;
- г) динамічність, рухомість, пластичність, послідовність.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 72–89

Теми рефератів

Загальні закономірності розвитку особистості.

Література: основна [1–3; 5–8; 13–15; 20; 25; 28; 30];
додаткова [2; 7; 14]

Тема 5. Основні теорії психічного розвитку дитини

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на біогенетичні підходи дослідження психіки дитини, психоаналітичні теорії дитячого розвитку: динамічну концепцію сексуального розвитку З. Фрейда; епігенетичну теорію розвитку особистості Е. Еріксона; теорії соціального наuczіння Н. Міллера, Дж. Долларда; когнітивний підхід Ж. Піаже; концепцію діалектичного характеру розвитку Г. С. Костюка; теорію розвитку вищих психічних функцій Л. С. Виготського; періодизацію вікового розвитку Д. Б. Ельконіна.

Словникова робота: вікові періоди та кризи, основні фактори психічного розвитку, провідна діяльність, дитинство, основні новоутворення.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність біогенетичного підходу дослідження психіки дитини?
2. Дайте загальну характеристику динамічної концепції сексуального розвитку З. Фрейда. Які стадії психічного розвитку ви знаєте?

3. Дайте загальну характеристику епігенетичної теорії розвитку особистості Е. Еріксона. Які стадії життєвого шляху особистості ви знаєте?
4. У чому полягає сутність концепції соціального научіння?
5. Дайте характеристику когнітивного підходу.
6. У чому полягає концепція діалектичного характеру розвитку Г. С. Костюка?
7. Дайте загальну характеристику теорії розвитку вищих психічних функцій Л. С. Виготського.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. “Закон рекапітуляції” — це:
  - а) вся поведінка особистості зумовлена несвідомими біологічними потягами або інстинктами;
  - б) народжуючись біологічним індивідом, людина стає особистістю завдяки дії соціальних умов життя;
  - в) індивідуальний розвиток повторює стадії розвитку людського суспільства;
  - г) життя особистості, її відношення є результатом підкріплюючого научіння, засвоєння знань і навичок.
2. Провідна діяльність — це:
  - а) найулюбленіша, найцікавіша для дитини діяльність;
  - б) діяльність, у процесі якої відбуваються найголовніші зміни в психіці дитини і підготовка до нового етапу розвитку дитини;
  - в) діяльність, яка посідає головне місце в житті;
  - г) діяльність, на яку дитина витрачає найбільше часу.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — С. 43–60.

Теми рефератів

Діяльність як основа психічного розвитку та формування особистості.

Література: основна [1; 6; 14; 20; 21; 29];
додаткова [1; 9; 12; 16]

Тема 6. Рушійні сили розвитку психіки

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять.

Словникова робота: зовнішні і внутрішні умови розвитку, навчальна діяльність, мотиваційний розвиток особистості, перехід від перцептивного до рузомового пізнання дійсності, нижчі, вищі ступені розвитку мислення і мовлення, безпосередньо-емоційне спілкування, інтимно-особистісне спілкування, маніпулятивно-предметна діяльність, потребно-емоційна сфера дитини, провідна діяльність, психічні новоутворення.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Дайте характеристику природному і соціальному у психічному розвитку.
2. У чому полягають зовнішні умови психічного розвитку?
3. У чому полягають внутрішні умови психічного розвитку?
4. Які типові вияви суперечності? Схарактеризуйте їх.
5. Які основні фактори, що детермінують психічний розвиток, ви знаєте.
6. Які найважливіші закономірності розвитку психіки?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Закінчіть наступні твердження:
  - а) природне у психічному розвитку — це...
  - б) соціальне у психічному розвитку — це...
  - в) рушійними силами психічного розвитку є...
  - г) зовнішні умови розвитку — це...
  - є) внутрішні умови розвитку — це...
2. Діяльність у процесі якої відбуваються найголовніші зміни в психіці дитини і підготовка до нового етапу її розвитку називають:
  - а) провідною;
  - б) навчальною;
  - в) ігровою;
  - г) трудовою.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Петровський В. А. Личность как субъект активности // Психология личности. — Самара: Издат. дом “Бахрах-М”, 2002. — Т. 2: Хрестоматия. — С. 467–488.

Теми рефератів

Загальні закономірності психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі.

Література: основна [1–4; 11–14; 21–25];
додаткова [1–3; 13; 14]

Змістовий модуль III. Психологія дошкільного дитинства

Тема 7. Початок психічного життя

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на особливий етап онтогенетичного розвитку людського індивіда, який починається від зачаття і проходить фази пренатального розвитку, та початок психічного життя.

Словникова робота: ембріологія, термінальна, ембріональна, фетальна фази пренатального розвитку.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Дайте характеристику фазам пренатального розвитку.
2. Які загальні тенденції характерні для пренатального розвитку.
3. Що є свідченням початку психічного життя дитини у пренатальному періоді?
4. Як впливає емоційний стан вагітної жінки на розвиток дитини?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Вивченням життя людини від зачаття до народження займається:
  - а) зоологія;
  - б) ембріологія;
  - в) психологія;
  - г) біологія.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 111–123.

Теми рефератів

1. Вплив навколишнього середовища на пренатальний розвиток.
2. Сім'я в очікуванні дитини.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 14; 17; 29; 30];
додаткова [2; 5; 8; 17]

Тема 8. Психологія немовлячого періоду

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами особливостей розвитку новонародженого, психічний розвиток немовляти, основні новоутворення цього періоду, кризи першого року життя.

Словникова робота: акт хапання, криза новонародженості, комплекс пожвавлення, реакція на новизну, харчове, слухове та зорове зосередження, конвергенція очей, лепет.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості розвитку новонародженого?
2. Схарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку немовляти?
3. У чому полягає комплекс пожвавлення?
4. У чому виявляється сутність пізнавального розвитку немовляти?
5. Схарактеризуйте основні новоутворення періоду немовляти?
6. У чому полягає криза першого року життя?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. У новонародженої дитини краще розвинений і більш підготовлений до функціонування:
  - а) моторний апарат;
  - б) сенсорний апарат;
  - в) опорно-руховий апарат;
  - г) артикуляційний апарат.
2. Позитивна емоційно-дієва реакція новонародженого на появу дорослого, особливо на голос матері, її обличчя, дотики називається:
  - а) стадією немовляти;
  - б) комплексом пожвавлення;
  - в) початком психічного життя.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 206 — 248.

Теми рефератів

Провідна діяльність та її розвиток у дітей немовлячого віку.

Література: основна [1; 5; 6; 9; 10; 15; 16; 21; 22; 28; 30];
додаткова [4; 6; 15; 16]

Тема 9. Ранній вік (2–3 роки)

Методичні вказівки: самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність та новоутворення в ранньому дитинстві, кризу трьох років.

Словникова робота: наочно-дієве мислення, мотивуюче уявлення, мовне спілкування, ситуативно-дієве спілкування, орієнтація в предметах, криза трьох років, символічна гра.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку в ранньому дитинстві.
2. У чому полягає провідна діяльність у ранньому дитинстві?
3. Схарактеризуйте основні психічні новоутворення раннього дитячого віку.
4. У чому полягає криза трьох років?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести обстеження дитини 2–3 років та схарактеризувати рівень розвитку її сприймання.
2. Якщо дитина віком 8–12 місяців відмовляється йти на руки до інших, крім близьких родичів, це свідчить про:
  - а) почуття прихильності;
  - б) капризність;
  - в) комплекс неповноцінності;
  - г) відсутність афіліації.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 253 — 292.

Теми рефератів

Психосоціальний розвиток у ранньому дитинстві

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 14; 17; 29; 30];
додаткова [2; 5; 8; 17]

Тема 10. Психологічні особливості дитини дошкільного віку

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами психологічних особливостей розвитку дитини

ни, а саме: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність під час якої дошкільники опановують інші види діяльності, новоутворення у психічній та особистісній сферах, інтенсивний інтелектуальний розвиток дитини, формування готовності до навчання у школі.

Словникова робота: рольова гра, сенсорні еталони, наочно-образне мислення, підпорядковані мотиви поведінки і діяльності, внутрішні етичні інстанції

Питання і завдання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку в дошкільному віці.
2. У чому полягає провідна діяльність у дошкільному віці?
3. У чому виявляється роль гри як провідного виду діяльності дошкільника?
4. Схарактеризуйте основні психічні новоутворення дошкільного віку.
5. У чому полягають особливості сенсорного розвитку дошкільника?
6. Дайте загальну характеристику розумового розвитку дошкільника.
7. Які кризи переживає дитина до 7 років? Що є причиною?
8. У чому полягає готовність дошкільника до навчання в школі?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести обстеження дитини дошкільного віку та дати характеристику рівню розвитку її сприймання та мислення.
2. Мислення дітей раннього віку здебільшого є:
  - а) образним та словесним;
  - б) наочно-дієвим;
  - в) абстрактним;
  - г) словесним.
3. Комплексом поживлення називають:
  - а) реакцію, коли дитина тягнеться до джерела їжі;
  - б) позитивну емоційну реакцію дитини на дорослого;
  - в) реакцію, коли дитина повертає голову в бік джерела звуку;
  - г) реакцію, коли дитина фіксує предмет очима.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 292 — 348.

Теми рефератів

1. Пізнавальна сфера шестирічної дитини.
2. Психологічний зміст кризи дошкільника.

Література: основна [1–3; 5–8; 13–15; 20; 25; 8; 30];
додаткова [2; 7; 14]

Змістовий модуль IV. Психологія молодшого школяра

Тема 11. Психологічна характеристика розвитку молодшого школяра

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці, який зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку – навчанням у початковій школі, формуванням ставлення учнів до школи і вчителя, змістові, цільові складові навчальної діяльності, мотиваційні, операційні, емоційно-вольові, комунікативні компоненти учіння, результативні, контрольні-оцінні складові учіння, а також ставлення учнів до учнів. Успішне переборювання учнями труднощів у навчальній діяльності і ставлення до неї значною мірою залежать від того, як формується вміння вчитись, вплив батьків на успіхи у навчальній діяльності, а також ігрова діяльність.

Словникова робота: фізична готовність, об'єктивна і суб'єктивна психічна готовність дітей до школи, мотиви учіння школярів.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які основні фактори зумовлюють психічний розвиток молодшого школяра?
2. Схарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку молодшого школяра?
3. У чому полягає провідна діяльність молодшого школяра?
4. Які основні новоутворення виникають у молодшому шкільному віці?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести експериментальне вивчення мотивів поведінки та діяльності молодших школярів.
2. Дослідити рівень домагань у молодших школярів.
3. Рівень розвитку дитини, який характеризується її невмінням самостійно виконати завдання, а тільки за допомогою вчителя, називається:

- а) зоною найближчого розвитку;
- б) рівнем актуального розвитку;
- в) рівнем знань, умінь, навичок;
- г) нормальним психічним розвитком.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 165–175.

Теми рефератів

- 1. Особливості спілкування молодших школярів з однолітками.
- 2. Психосоціальний розвиток молодшого школяра.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 14; 17; 29; 30];
додаткова [2; 5; 8; 17]

Тема 12. Розвиток пізнавальних процесів молодшого школяра

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на те, що в процесі навчання здійснюється розвиток пізнавальних процесів, який характеризується кількісними та якісними їх змінами і виявляються, зокрема, в розвитку відчуттів, сприймання, пам'яті, уваги, що полягає в переходах від переважно репродуктивних її форм до творчої переробки уявлень, розвитку мислення, мовлення, уваги.

Словникова робота: довільність психічних процесів, понятійне (науково-теоретичне) мислення, сприймання форм предметів, мимовільна та розвиток довільної уваги, логічна пам'ять,

Питання і завдання для самоконтролю

- 1. Схарактеризуйте розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра.
- 2. У чому полягає розвиток сприймання молодшого школяра?
- 3. У чому полягає розвиток уваги в учнів початкових класів?
- 4. Які досягнення у розвитку пам'яті характерні для учнів початкових класів?
- 5. У чому полягає розвиток мислення і мовлення молодших школярів?
- 6. Поясніть розвиток уваги молодшого школяра.
- 7. У чому полягає розвиток інтелекту молодшого школяра?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести обстеження молодшого школяра і дати характеристику розвитку пам'яті та мислення.
2. Скласти психологічну характеристику молодшого школяра

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 407–448.

Теми рефератів

Формування у дітей уміння самостійно вчитися.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 15; 18; 22; 26; 28; 29; 31];
додаткова [1; 6; 9; 17]

Тема 13. Формування особистості дитини в молодшому шкільному віці

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на розвиток розумових, емоційних особливостей, формування вольових якостей, індивідуально-типологічних особливостей, розвиток здібностей, засвоєння морально-етичних якостей, норм і правил поведінки, формування самосвідомості.

Словникова робота: емоції, рефлексія, самооцінка, рівень домагань, інтеріоризація, екстеріоризація.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає розвиток розумових особливостей молодшого школяра?
2. Схарактеризуйте розвиток емоційних особливостей у дітей молодшого шкільного віку?
3. Дайте загальне поняття розвитку вольових якостей у молодшому віці?
4. У чому полягає розвиток здібностей?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Дослідити особливості самооцінки у дітей молодшого шкільного віку.
2. Серед наведених тверджень виберіть те, в якому йдеться про молодшого школяра:

- а) у своїх діях та вчинках керується близькими та зрозумілими цілями, які ставить перед собою;
- б) у своїх цілях переслідує близькі та привабливі цілі, які ставить перед ним дорослий;
- в) його вчинки позбавлені мети та мотивації;
- г) у своїх вчинках керується моральними мотивами.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — С. 158–175.

Теми рефератів

1. Формування самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку.
Література: основна [1–3; 5; 6; 16; 23; 26; 28];
додаткова [5; 8; 14]

Змістовий модуль V. Психологія підліткового віку

Тема 14. Загальна характеристика ситуації та особливостей розвитку підлітків

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами психологічних особливостей розвитку підлітків, в якому багато джерел і починань всього подальшого становлення особистості. Особливу увагу слід звернути на втрату дитячого статусу, хоча зберігаються нереалістичні уявлення про власні привілеї і статус дорослих, психологічні новоутворення.

Словникова робота: пубертатний вік, акселерація, статеве дозрівання, почуття дорослості, самосвідомість,

Питання і завдання для самоконтролю

1. Що означає “перехідний” вік?
2. У чому полягає соціальна ситуація у підлітковому віці?
3. Дайте загальну характеристику біологічного фактора у розвитку підлітків.
4. Які умови сучасного життя сприяють становленню дорослості?
5. На що спрямована соціальна активність підлітків?
6. У чому полягає сутність кризи підліткового віку?
7. Які основні новоутворення підліткового віку?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Почуття дорослості — це новоутворення в психіці дитини:
  - а) підліткового віку;
  - б) дошкільного віку;
  - в) молодшого шкільного віку;
  - г) раннього юнацького віку.
2. Складіть психологічну характеристику підлітка.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 191–205.

Теми рефератів

1. Почуття дорослості у підлітковому віці.
2. Підлітки в сім'ї.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 14; 17; 29; 30];
додаткова [2; 5; 8; 17]

Тема 15. Розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на розвиток мислення, пам'яті, формування цілісного усвідомлення того, що відбувається навколо, розширення межі уяви, діапазону суджень. Особливу увагу потрібно звернути на формування когнітивного розвитку в підлітковому віці, який характеризується розвитком абстрактного мислення, логічної пам'яті.

Словникова робота: теоретичне мислення, абстрактне мислення, інтелектуалізація психічних процесів, мета пізнання, процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, стійкість, обсяг, розподіл, переключення уваги, пізнавальна самодіяльність: самостійний пошук та набуття знань, формування корисних умінь і навичок.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці?
2. Дайте характеристику розвитку мислення.
3. У чому полягає розвиток пам'яті підлітка?
4. Які досягнення у розвитку мислення і мовлення характерні для учнів підліткового віку?
5. Дайте загальну характеристику когнітивного розвитку, які характерні для підліткового віку.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Проведіть обстеження дитини підліткового віку та дайте характеристику рівню розвитку її пізнавальних процесів.
2. Проведіть експериментальне вивчення мотивів поведінки та діяльності школярів підліткового віку.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 558–594.

Теми рефератів

Розвиток пізнавальних процесів і навчальної діяльності у підлітковому віці.

Література: основна [1–3; 5–8; 13–15; 20; 25; 28; 30];
додаткова [2; 7; 14]

Тема 16. Провідна діяльність підлітка

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами провідної діяльності підлітка, а саме: на міжособистісне спілкування з дорослими і ровесниками, суспільнокорисна праця і навчання, що позитивно позначаються на розвитку психіки та особистості загалом.

Словникова робота: потреба в соціальному самовизначенні, товаришування, дружба.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Дайте загальну характеристику провідної діяльності підлітка.
2. У чому полягає спілкування підлітка з дорослими?
3. Схарактеризуйте міжособистісне спілкування підлітка.
4. У чому полягає спілкування підлітка з ровесниками?
5. Що забезпечує суспільно корисна діяльність підлітка? Схарактеризуйте.
6. Що є основним видом діяльності підлітка?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провідною діяльністю підліткового віку є:
  - а) маніпуляції з предметами;
  - б) міжособистісне спілкування з дорослими і ровесниками;
  - в) перетворення сприйняття в самостійний пізнавальний процес;
  - г) суспільно корисна праця і навчання.

2. Дослідити особливості самооцінки та рівня домагань у підлітковому віці.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — С. 182–232.

Теми рефератів

1. Соціально-психологічні умови розвитку особистості підлітка.
2. Міжособистісне спілкування підлітка.

Література: основна [6; 14; 15; 28; 29; 30];
додаткова [2; 8; 13; 17]

Тема 17. Акцентуації в характері підлітків

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на негативні передумови та умови у розвитку підлітка, що спричиняють відхилення у становленні його особистості, зокрема у виникненні акцентуацій характеру. Особливу увагу потрібно звернути на типи акцентуацій та факторів, що впливають на формування акцентуацій характеру.

Словникова робота: акцентуація характеру, гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астено-невротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертний, збудливий, демонстративний, нестійкий типи акцентуацій характеру, дезадаптована поведінка підлітків.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Що означає “акцентуація характеру”?
2. Дайте загальну характеристику типів акцентуацій характеру підлітків.
3. Які фактори впливають на формування акцентуацій характеру у підлітковому віці?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести експериментальне вивчення акцентуацій характеру, за К. Леонгардом та записати в зошитах для самостійної роботи інтерпретацію результатів.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 191–234.

Теми рефератів

1. Психосоціальний розвиток в підлітковому віці.
2. Акцентуації характеру у підлітковому віці.

Література: основна [3; 7; 9; 15; 18; 28; 29; 31];
додаткова [3; 8; 17]

Змістовий модуль VI. Психологічні особливості юнацтва

Тема 18. Загальна характеристика ранньої юності

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на соціальну ситуацію розвитку в старшому шкільному віці, яка зумовлена такими особливостями: перебування учня на порозі самостійного життя, необхідність особистісного і професійного самовизначення, вибір життєвого шляху, новоутворення раннього юнацького віку — самовизначення, що постає як проблема юнаків і дівчат зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити своє місце в суспільстві, зрозуміти себе і свої можливості.

Словникова робота: юність, старший школяр, самовиховання, професійне та особисте самовизначення, соціалізація, ідентичність, зумовленість, дифузія, мораторій, досягнення ідентичності.

Питання і завдання для самоконтролю

1. На яких підставах ранню юність називають перехідним віком?
2. Дайте загальну характеристику процесу фізичного дозрівання в ранній юності.
3. Схарактеризуйте основне новоутворення раннього юнацького віку.
4. Проаналізуйте особливості соціальної ситуації розвитку в ранній юності.
5. У чому полягає сутність кризи ідентичності в ранньому юнацькому віці?
6. Які основні варіанти становлення ідентичності в ранньому юнацькому віці ви знаєте?
7. У чому полягає особистісне самовизначення в ранньому юнацькому віці?
8. Розкрийте сутність професійного становлення старшокласників.

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Новоутвореннями раннього віку є:
  - а) маніпуляції з предметами;
  - б) засвоєння моральних норм і правил;
  - в) перетворення сприйняття в самостійний пізнавальний процес;
  - г) комплекс поживлення.
2. Провідною діяльністю старшого шкільного віку є:
  - а) спілкування з ровесниками;
  - б) пізнавальна діяльність;
  - в) навчально-професійна діяльність;
  - г) гра.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психологія розвитку. — СПб.: Питер, 2000. — С. 648–690.

Теми рефератів

Особливості становлення особистості в ранньому юнацькому віці.

Література: основна [1–3; 5; 6; 16; 23; 26; 28];
додаткова [5; 8; 14]

Тема 19. Розвиток пізнавальної сфери у ранній юності

Методичні вказівки: відповіді на поставлені питання передбачають знання студентами прогресивного розвитку теоретичного мислення, формування інтелекту як цілісної структури. Особливу увагу потрібно звернути на індивідуальний стиль діяльності: пізнавальний і когнітивний, формування ментального досвіду, вироблення індивідуального варіанта способів сприймання, запам'ятовування і мислення, які визначають шляхи набуття, накопичення, перероблення та використання інформації.

Словникова робота: словесно-логічне мислення, індивідуальні особливості мислення: глибина, гнучкість, широта, усвідомленість, самостійність, чутливість до допомоги, критичність, активність, економність, мовленнєва підготовка, властивості сприймання: цілісність, осмисленість, предметність, вибірковість, апперцепція, самоспостереження, репродуктивна, відтворювальна та творча уяви.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості розвитку мислення у старшокласників?
2. Які зміни відбуваються у розвитку мовлення старшокласників?
3. Які особливості розвитку сприймання у ранньому юнацькому віці?
4. У чому полягає особливість розвитку уваги у старшокласників?
5. Які зміни відбуваються у розвитку пам'яті старшокласників?
6. Які особливості розвитку уваги в ранньому юнацькому віці?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Провести обстеження старшокласників та схарактеризувати рівень розвитку її пізнавальних процесів.
2. Провести експериментальне вивчення мотивів поведінки та діяльності школярів старшого шкільного віку

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Просвіта, 2001. — С. 239–245.

Теми рефератів

Специфіка пізнавальних процесів у старшокласників.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 14; 17; 29; 30];
додаткова [2; 5; 8; 17]

Тема 20. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери особистості у період ранньої юності

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на потреби в самореалізації, самовираженні, з'ясуванні сенсу життя в ранньому юнацькому віці, де на основі нової соціальної мотивації розвитку відбуваються зміни у змісті й співвідношенні провідних мотиваційних тенденцій. Це виявляється в упорядкуванні, інтегруванні системи потреб і світогляду, який активно формується.

Словникова робота: самореалізація, самовираження, світогляд, соціальна орієнтація особистості.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які чинники зумовлюють розвиток спонукальної сфери у період ранньої юності?
2. Що таке світогляд?
3. Дайте характеристику соціальної орієнтації особистості у старшокласників.
4. У чому полягає провідна роль у світогляді старшокласників?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Характерними ознаками юнацької самооцінки є:
  - а) скарги на недостатній розвиток вольових якостей;
  - б) незадоволеність своїм соціальним статусом;
  - в) проблеми з обмеженістю пізнавальних здібностей;
  - г) скарги на непорозуміння з дорослими.
2. Зазначте, який зв'язок існує між інтелектуальним розвитком старшокласника і його самооцінкою:
  - а) чим вищий рівень інтелектуального розвитку, тим вища самооцінка;
  - б) чим вищий рівень інтелектуального розвитку, тим більша незадоволеність собою;
  - в) чим нижчий рівень інтелектуального розвитку, тим більша незадоволеність собою;
  - г) між інтелектуальним розвитком старшокласника і його самооцінкою не існує зв'язку.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Савчин М. В., Василенко Л. Н. Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005. — С. 244–251

Теми рефератів

Формування професійних інтересів у старшокласників.

Література: основна [1–3; 5–8; 13–15; 20; 25; 28; 30];
додаткова [2; 7; 14]

Тема 21. Особливості спілкування у ранньому юнацькому віці

Методичні вказівки: при виконанні завдань студенти мають звернути увагу на міжособистісне спілкування, його зміст, загальну спрямованість, вибірковість, а також спілкування з однолітками, інтимне спілкування та спілкування з дорослими.

Питання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості спілкування у ранній юності?
2. Визначте особливості спілкування старшокласників з однолітками?
3. У чому полягають особливості інтимного спілкування у ранній юності?
4. Які особливості спілкування старшокласників з дорослими?

Творчі завдання та проблемні ситуації

1. Дослідити особливості самооцінки та рівня домагань у старшокласників.
2. Скласти психологічну характеристику старшокласника.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Крейг Г. Психология развития. — СПб.: Питер, 2000. — С. 600–638.

Теми рефератів

Особливості спілкування старшокласників з дорослими та однолітками.

Література: основна [1; 2; 5; 8; 10; 15; 18; 22; 26; 28; 29; 31];
додаткова [1; 6; 9; 17]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Абрамова Г. С.* Возрастная психология. — М., 1997.
2. *Божович Л. И.* Личность и ее формирование в детском возрасте. — М.: Просвещение, 1967.
3. *Брунер Дж.* Психология познания. — М.: Прогресс, 1977.
4. *Валлон А.* Психическое развитие ребенка. — М.: Просвещение, 1967.
5. *Вікова психологія* / За ред. Г. С. Костюка. — К., 1976.
6. *Возрастная и педагогическая психология* / Под ред. А. В. Петровского. — М.: Просвещение, 1979.
7. *Выготский Л. С.* Развитие высших психических функций: Собр. соч.: В 6 т. — М., 1983. — Т. 3.
8. *Давыдов В. В.* Проблемы развивающего обучения. — М.: Педагогика, 1986.

9. *Коломинский Я. Л.* Психология детского коллектива. — Минск: Народная osvita, 1984.
10. *Коломинский Я. Л., Панько Е. А.* Учителю о психологии детей шестилетнего возраста: Книга для учителя. — М.: Просвещение, 1988
11. *Кон И. С.* Психология ранней юности. — М.: Просвещение, 1989.
12. *Крайг Г.* Психология развития. — СПб.: Питер, 2000.
13. *Крутецкий В. А.* Психология обучения и воспитания школьников. — М.: Просвещение, 1976.
14. *Кулагина И. Ю.* Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет). — М., 1997.
15. *Леонтьев А. Н.* Проблемы развития психики. — М., 1981.
16. *Лейтес Н. С.* Умственные способности и возраст. — М.: Педагогика, 1971.
17. *Маркова А. К., Матис Т. Д., Орлов А. Б.* Формирование мотивации учения. — М.: Просвещение, 1990.
18. *Матюшкин А. М.* Проблемные ситуации в мышлении и обучении. — М., 1972.
19. *Мухина В. С.* Детская психология. — М.: Просвещение, 1985.
20. *Практикум по возрастной и педагогической психологии /* Под ред. Щербакова. — М., 1987.
21. *Проблемы общей, возрастной и педагогической психологии /* Под ред. В. В. Давыдова. — М.: Педагогика, 1978.
22. *Психология современного подростка /* Под ред. Д. И. Фельдштейна. — М.: Педагогика, 1987.
23. *Рабочая книга школьного психолога /* Под ред. И. В. Дубровиной. — М., 1991.
24. *Развитие творческой активности школьников /* Под ред. А. М. Матюшкина. — М.: Педагогика, 1991.
25. *Рогов Е. И.* Настольная книга практического психолога в образовании: Учеб. пособие. — М., 1995.
26. *Роль среды и наследственности в формировании индивидуальности человека /* Под ред. И. В. Равич-Щербо. — М.: Педагогика, 1988.
27. *Руководство практического психолога: Психологические программы развития личности в подростковом и старшем школьном возрасте /* Под ред. И. В. Дубровиной. — М., 1997.

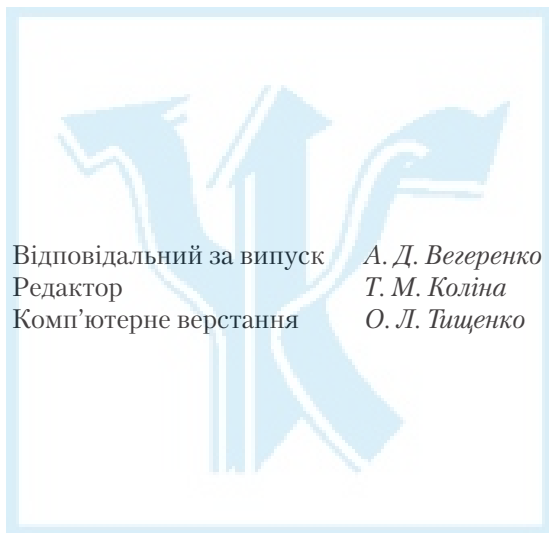
28. *Савчин М. В., Василенко Л. Н.* Вікова психологія: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2005.
29. *Талызина Н. Ф.* Управление процессом усвоения знаний (психологические основы). — М., 1984.
30. *Хрестоматия* по возрастной и педагогической психологии. — М., 1981.
31. *Эриксон Е.* Идентичность: юность и кризис. — М., 1996.

Додаткова

32. *Битянова М. Р.* Организация психологической работы в школе. — М., 1997.
33. *Брунер Дж.* Психология познания. — М.: Прогресс, 1977.
34. *Волков К. Н.* Психологи о педагогических проблемах. — М., 1981.
35. *Выготский Л. С.* Собр. соч.: В 6 т. — М.: Педагогика, 1982. — Т. 2. Мышление и речь.
36. *Деркач А. А., Щербак С. Ф.* Педагогическая эвристика. Искусство овладения иностранным языком. — М.: Педагогика, 1991.
37. *Давыдов В. В.* Виды обобщения в обучении. — М., 1972.
38. *Давыдов В. В.* Теория развивающего обучения. — М., 1996.
39. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология. — М., 2000.
40. *Ильясов И. И.* Структура процесса учения. — М., 1986.
41. *Кан-Калик В. А.* Учителю о психологии общения. — М.: Просвещение, 1990.
42. *Крикунов А. С., Чернышев А. С., Луньков А. И.* Социально-психологические основы работы классного руководителя. — М., 1989.
43. *Кузьмина Н. В.* Способности, одаренность, талант учителя. — Л., 1985.
44. *Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов Б. А.* Формирование мотивации учения. — М., 1990.
45. *Познавательные процессы и способности в обучении* / Под ред. В. Д. Шадрикова. — М.: Просвещение, 1990.
46. *Реан А. А., Коломинский Я. Л.* Социальная педагогическая психология. — СПб.: Питер, 1999.
47. *Фридман Л. М., Волков К. Н.* Психологическая наука — учителю. — М.: Просвещение, 1985.
48. *Фридман Л. М., Кулагина И. Ю.* Психологический справочник учителя. — М., 1981.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Вікова психологія”.....	4
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Вікова психологія”.....	5
Список літератури.....	28

Підп. до друку 21.11.08. Формат 60×84/16. Папір офсетний
Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*